

Minjastofnun
Íslands

Hólavallagarður - Friðlýsingarskilmálar

Hús / mannvirki:	Hólavallagarður
Fasteignanúmer*:	F2272172
Landeignarnúmer*:	L101316
Sveitarfélag:	Reykjavík
Eigandi húss / mannvirkis*:	Kirkjugarðar Reykjavíkur
Umráðandi húss / mannvirkis*:	Kirkjugarðar Reykjavíkur
Landeigandi*:	Kirkjugarðar Reykjavíkur
Umráðandi lands*:	Kirkjugarðar Reykjavíkur
Byggingarár:	1838

Umfang og skilmálar:

Friðlýsingin tekur til kirkjugarðsins við Suðurgötu, Hólavallagarðs, í heild; veggjar umhverfis garðinn, heildarskipulags hans, klukknports, minningarmarka og ásýnd garðsins. Svæðið sem friðlýsingin tekur til er um 3 ha. að stærð og afmörkun miðast við lóðarmörk eða ytra borð garðveggja. Ákvæði í 22. gr. laga nr. 80/2012 um menningarminjar, sem kveða á um 100 metra friðhelgað svæði út frá ystu sýnilegu mörkum friðlýstra minja, á ekki við um Hólavallagarð. Afmörkun friðlýsts svæðis má sjá á teikningu sem fylgir friðlýsingarskilmálunum. Friðlýsing hefur ekki áhrif á umhirðu og daglegan rekstur garðsins og áfram verður heimilt að jarðsetja duftker og halda við leiðum í samráði við Kirkjugarða Reykjavíkur, sbr. lög nr. 36/1993 um kirkjugarða, greftrun og líkbrennslu. Kostnaður við umhirðu og viðhald minningarmerkja og leiða fer eftir sömu lögum.

Rökstuðningur friðlýsingar:

Hólavallagarður er meðal merkustu kirkjugarða landsins. Garðurinn endurspeglar á einstakan hátt skipulagssögu og uppbyggingu kirkjugarða á 19. og 20. öld. Byrjað var að grafa í Hólavallagarði árið

1838. Garðurinn tók við af Víkurgarði og skipulag hans tók mið af skipulagi gamla kirkjugarðsins. Með tímanum varð að stækka garðinn og breyttist þá skipulag grafa og götur voru myndaðar milli grafaraða. Um það bil sem kirkjugarðurinn var fullnýttur var kominn nútíma bragur á nýrri hluta hans meðan eldri hlutinn hefur verið látinn óhreyfður, ekki hafa verið skipulagðir stígar til að koma fyrir bekkjum o.fl. eins og oft má sjá í eldri kirkjugörðum annars staðar á Norðurlöndunum. Þessa sérstöðu Hólavallagarðs má vel greina á loftmyndum og þegar gengið er um garðinn og kalla þær á hugrenningatengsl við skipulag 19. aldar borga í Evrópu frá þeim tíma þegar þær stækkuðu út fyrir borgarmúranna með nýju skipulagi gatna og lóða.

Önnur megin rök fyrir því að friðlýsa garðinn eru þau að í honum hefur varðveist eitt merkasta og heillegasta safn af minningarmörkum á Íslandi sem hafa mikið gildi fyrir listasögu, táknfræði og stílgerð. Þau gefa einnig gott yfirlit um þróun stílbrigða, handbragðs og efnisnotkunar frá 1838 til dagsins í dag. Í garðinum eru einstök minningarmörk, lágmyndir eftir þekktu listamenn, járnkrossar og girðingar sem eru mikilvæg sem fágæt sýnishorn handverks í evrópsku samhengi. Á Íslandi eru varðveitt hlutfallslega fleiri minningarmörk úr járni en erlendis, þar sem mörg þeirra hafa farið forgörðum af ýmsum ástæðum. Einnig má ætla að í garðinum sé að finna áhugaverðar upplýsingar um mismunandi gerðir og blöndun steinsteypu í gegnum árin, en það hefur enn ekki verið rannsakað. Í garðinum er auk þess að finna fjölbreyttan gróður. Í eldri hluta garðsins eru trjátegundir sem eiga rætur sínar í garðyrkjutilraunum frá árunum milli stríða. Í öðrum hluta má sjá einkennandi gróður eftirstríðsáranna. Auk þess er þar fjölbreytilegur blómgróður sem á rætur að rekja til heimilisgarða á síðustu öld. Að minnsta kosti fjórar mosategundir sem fundist hafa í garðinum eru á Evrópuváklistu yfir plöntur í útrýmingarhættu. Eins eru þar nokkrar tegundir sveppa sem hvergi hafa fundist annarstaðar á Íslandi. Vafalaust má segja að Hólavallagarður sé meðal fjölbreytilegustu skrudgarða Reykjavíkur. Hann er vinsæll áfangastaður fyrir sögugöngur og dæmi eru um að garðurinn hafi verið vettvangur ýmissa rannsóknarverkefna.

Í skýrslum Gunnars Bollasonar frá árunum 2001 og 2006 eru skráð um og yfir fimm þúsund minningarmörk í Hólavallagarði og er heildarástand þeirra metið gott. Minningarmörkin hafa verið metin með tilliti til menningarsögulegs gildis þeirra í fimm flokka og falla 25% þeirra í fyrstu þrjá flokkana. Ætla má að varðveislugildi minningarmarkna hafi ekki breyst mikið frá útgáfu skýrslanna. Minjavörður kannaði ástand minningarmarkna í garðinum í tengslum við umrædda friðlýsingu. Í ljós kom að allnokkur minningarmörk eru í slæmu ástandi og hefur verið unnin úttekt á þeim sem setja skal í viðhaldsforgang.

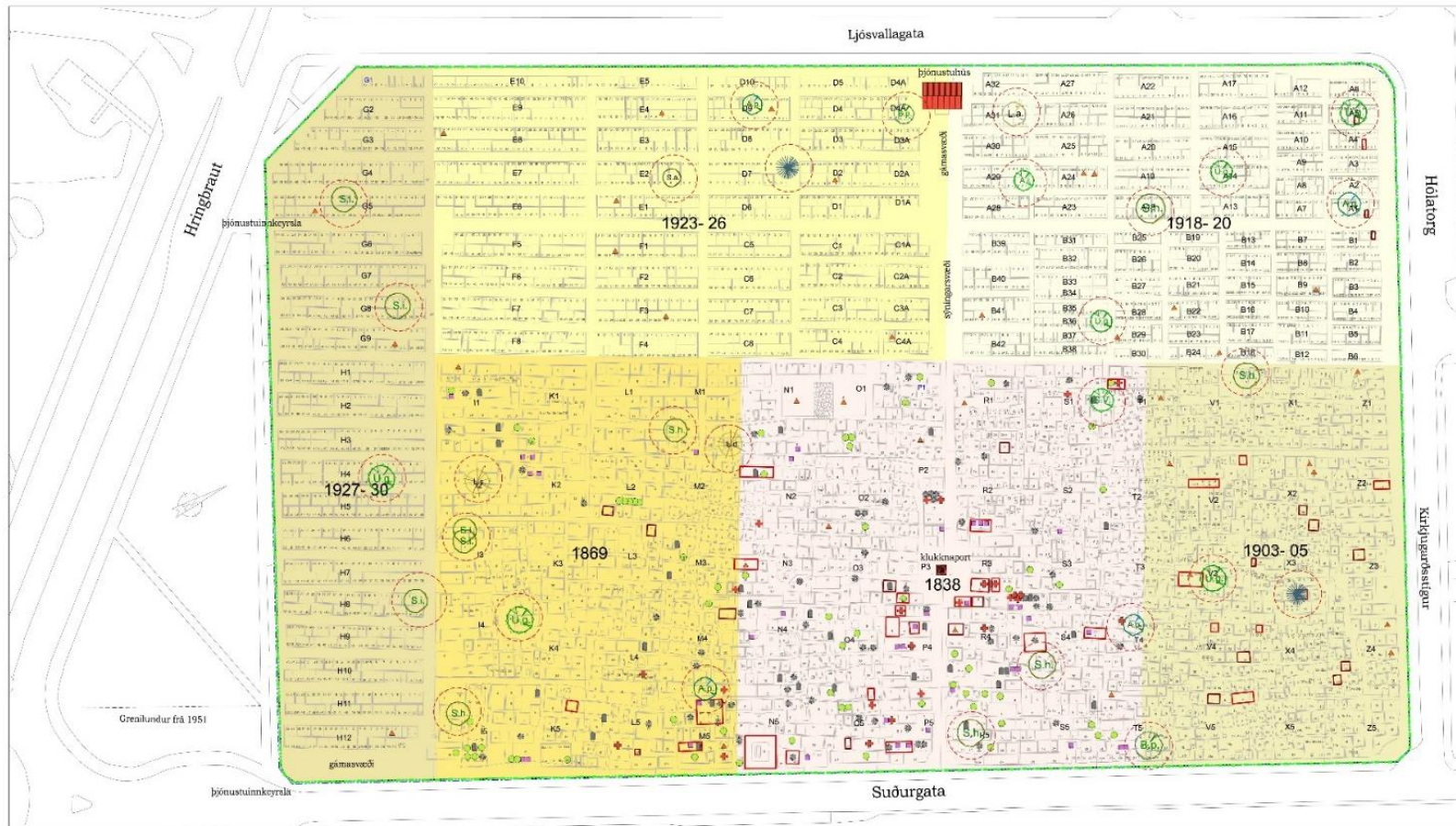
Viðhengi:

- Kort Hólavallagarður mörk friðlýsingar ásamt skýringum

Heimildir:

- Gunnar Bollason. *Hólavallagarður, kirkjugarðurinn við Suðurgötu, skráninga og rannsókn minningarmarka, Rannsóknarskýrsla Þjóðminjasafnsins*. Þjóðminjasafn Íslands, 2001.
- Gunnar Bollason. *Hólavallagarður við Suðurgötu. Flokkun og lýsing minningarmarka og leiðsumgjarða með tilliti til menningarsögulegs gildis þeirra*. Fornleifavernd ríkisins. 2006.
- Páll Línal. Reykjavík - *Sögustaður við Sund. Saga og sérkenni höfuðborgarinnar í máli og myndum*. Bókaútgáfan Örn og Örlygur hf. 1987
- Garðsöguhópur félags íslenskra landslagsarkitekta. *Garðar lifandi minjar – Aðferðir við verndarmat og skráningu gamalla garða*. Greinargerð. Félag íslenskra landslagsarkitekta, 2019.
- Aase Faye. *Danske støbejernskors*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, Kaupmannahöfn, 1988.
- Aðalskipulag Reykjavíkur 2040. B2-Græna borgin. Kirkjugarðar og grafreitir, Hólavallagarður (K1).

DRÖG

SKÝRINGAR VEGNA MINNINGARMARKA

- ✦ Járnkrossar
- Minningarmörk úr steini með romönskum eða gotnesku lagi
- Þústéinar
- Minningarmörk úr steini með óbeliskatormi
- Önnur form
- ▲ Skráð minningarmörk yngri en hundrað ára
- Kirkjugarðsveggur
- Klukknaport
- Járngrindverk úr steypu jámi
- Járngrindverk úr smíða jámi

SKÝRINGAR VEGNA TRJÁGRÖÐURS

Tákn	Íslenskt heiti	Latneskt heiti	Fjöldi
☞	Garðahlymur	Acer pseudoplatanus	4
☞	Græin	Alnus incana	1
☞	Birki	Betula pubescens	2
☞	Gullregn	Laburnum alpinum	1
☞	Evropulerki	Larix decidua	2
☞	Sitkagreni	Picea sitchensis	2
☞	Vesturbæjarviðir	Salix x 'Vesturbæjarviðir'	1
☞	Reyniviður	Sorbus aucuparia	1
☞	Gräreynir	Sorbus hybrida	6
☞	Silfurreyrnir	Sorbus intermedia	4
☞	Álmur	Ulmus glabra	6
☞	SKRÁÐ TRÉ SEM NJÓTA SÉR VÖKTUNAR		

- ÁVETLUD FRÍDLYSINGAMÖRK kirkjugarðsveggur
- LÖÐAMÖRK HOLAVALLAKIRKJUGARÐS sev. LUKR götum Reykjavíkur

Úr lögum um menningarminjar:

Friðlýsingin er gerð á grundvelli 18. gr. minjalaga þar sem segir m.a.: „Friðlýsa má samfelld svæði þar sem fleiri en einn minjastaður teljast hafa sérstakt menningarsögulegt gildi“.

Um frekari lagarök fyrir friðlýsingu vísast til minjalaga en þar kemur m.a. fram að:

Tilgangur laga þessara er að stuðla að verndun menningarminja og tryggja að íslenskum menningararfi verði skilað óspilltum til komandi kynslóða. Menningarminjar teljast ummerki um sögu þjóðarinnar, svo sem fornminjar, menningar- og búsetulandslag, kirkjugripir og minningarmörk, hús og önnur mannvirki, skip og bátar, samgöngutæki, listmunir og nytjahlutir, svo og myndir og aðrar heimildir um menningarsögu þjóðarinnar. Lög þessi ná einnig til staða sem tengjast menningarsögu. (1. gr.)

Friðlýsing fornleifa, húsa og mannvirkja getur falið í sér kvöð sem þinglýst er á fasteign og hefur þann tilgang að tryggja sem best varðveislu menningarminja. (5. gr.)

Um friðlýsingu:

Friðlýsa má fornleifar, skip og báta, svo og hús og mannvirki eða hluta þeirra, sem hafa menningarsögulegt, vísindalegt eða listrænt gildi. Friðlýsing getur náð til nánasta umhverfis hins friðlýsta minjastaðar, húss eða mannvirkis. Friðlýsa má samfelld svæði þar sem fleiri en einn minjastaður teljast hafa sérstakt menningarsögulegt gildi. Einnig má friðlýsa samstæður húsa sem hafa sama gildi og að framan greinir og gilda þá reglur friðlýsingar um hvert einstakt þeirra. Minjastofnun Íslands skal hafa samráð við skipulagsyfirvöld þess landsvæðis sem menningarminjar tilheyra þegar fjallað er um friðlýsingu þeirra. Ráðherra ákveður friðlýsingu eða afnám friðlýsingar að fenginni tillögu Minjastofnunar Íslands. Friðlýsing húsa og mannvirkja og friðun kirkna sem ákveðin hefur verið á grundvelli eldri laga heldur gildi sínu. (18. gr.)

Um framkvæmd friðlýsingar:

Minjastofnun Íslands skal með sannanlegum hætti tilkynna landeiganda, húseiganda, hlutaðeigandi lögreglustjóra og bæjar- eða sveitarstjórn ákvörðun um friðlýsingu. Stofnunin skal gera drög að friðlýsingarskilmálum og leggja fyrir landeigendur, húseigendur, viðkomandi sveitarfélög og aðra sem hagsmuna eiga að gæta.

Minjastofnun Íslands skal láta þinglýsa friðlýsingu sem kvöð á eign þeirri sem í hlut á. Greina skal í tilkynningu til hvers friðlýsingin nær. Ráðuneyti auglýsir friðlýsingu í B-deild Stjórnartíðinda. Um undirbúning og ákvörðun um friðlýsingu fer að öðru leyti eftir ákvæðum stjórnarsýslulaga, nr. 37/1993.

Afnám friðlýsingar skal auglýst með sama hætti og friðlýsing.

Hinn friðlýsti minjastaður og ytri mörk hans skulu tilgreind á rafrænum kortagrunni. Minjastofnun Íslands tryggir að friðlýstar menningarminjar verði færðar á skipulagskort. Þinglýsingarstjóri skal tilkynna Minjastofnun Íslands ef þinglesin eru eigendaskipti að friðlýstu húsi, mannvirki eða landareign sem á eru friðlýstar fornleifar.

Heimilt er að lækka eða fella niður fasteignagjöld af friðlýstum fasteignum og landareignum sem á eru friðlýstar fornleifar. (19. gr.)